

Εισαγωγή

Φωτεινή Αποστόλου, Ebru Diriker

(Μετ. Φωτεινή Αποστόλου)

Αναρχές

οι μεταφράσεις μας ακόμα και οι καλύτερες ξεκινούν από μια εσφαλμένη αρχή θέλουν να γερμανοποιήσουν τα ινδικά τα ελληνικά τα αγγλικά αντί να ινδοποιούν, ελληνοποιούν, αγγλοποιούν τα γερμανικά [...] το θεμελιώδες λάθος του μεταφραστή είναι ότι γαντζώνεται στην κατάσταση στην οποία τυχαίνει να βρίσκεται η γλώσσα του αντί να της επιτρέπει να τεθεί δυναμικά σε κίνηση από την ξένη γλώσσα. [...] πρέπει να εμβαθύνει τη δική του γλώσσα μέσω της ξένης [...]

Rudolf Pannwitz όπως παρατίθεται στον Μπένγιαμιν

Στο παραπάνω παράθεμα, ο Βάλτερ Μπένγιαμιν πλησιάζει στο τέλος του δοκιμίου του «Το έργο του μεταφραστή» παραθέτοντας τον Rudolf Pannwitz, Γερμανό συγγραφέα και φιλόσοφο, σχετικά με τη μετάφραση. Στο ερώτημα γιατί ο Μπένγιαμιν ανατρέπει στον Pannwitz για να προβάλει την ιδέα που επιθυμεί, αντί για τον Σλάιερμαχερ ή τον Βίλχελμ βον Χούμπολντ που είχαν κάνει την ίδια τοποθέτηση νωρίτερα, ο Steven Rendall πιστεύει ότι «τα γερμανικά του Pannwitz [...] ανατρέπουν τη γλωσσολογική δομή της γλώσσας, ιδιαίτερα τη σύνταξή της – κι έτσι μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει ήδη πετύχει το είδος της απελευθέρωσης της λέξης που υποτίθεται ότι προσφέρει η μετάφραση» (Rendall 180).¹

¹ Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να αναφέρουμε ότι, αντίθετα με τις επιταγές του Pannwitz, και κατ' επέκταση και του Μπένγιαμιν, οι περισσότεροι μεταφραστές του δοκιμίου αρνήθηκαν να ακολουθήσουν αυτό το άνοιγμα στη διαφορετικότητα (την αν-αρχία του) και του επέβαλαν την τάξη της στίξης και της χρήσης κεφαλαίων. Η πιο γνωστή μετάφραση του Μπένγιαμιν στα αγγλικά, αυτή του Harry Zohn, όπως και στα ελληνικά από τον Φ. Τερζάκη είναι δύο παραδείγματα.

Είναι αλήθεια ότι ο Rudolf Pannwitz δεν προβάλλει απλώς την ιδέα του ανοίγματος της γλώσσας του μεταφραστή στη γλώσσα του άλλου, αμφισβητώντας έτσι οποιαδήποτε τεχνητά επιβεβλημένα όρια: προχωρά και στην οπτική ρήξη αυτών των ορίων που η μετάφραση θα πρέπει να καταρρίψει. Οι προτάσεις ρέουν η μία στην άλλη χωρίς στίξη ή χρήση κεφαλαίων· η συντακτική τάξη χάνεται και αυτή, υπογραμμίζοντας έτσι τη ρευστότητα της γραφής και την εν δυνάμει αναρχή της αταξίας.

Όπως η μετάφραση, έτσι και η διερμηνεία, από τη φύση της, θέτει υπό αμφισβήτηση όρια και σύνορα. Ξεκινώντας από την αμφίσημη ετυμολογία της λέξης στα αγγλικά, τόσο όσον αφορά στην προέλευση της λέξης (Λατινική ή Σανσκριτική) και στους τομείς που καλύπτει, αποτελεί ένα επάγγελμα που αιωρείται μεταξύ διαφορετικών χώρων. Ο Franz Röchhacker στο βιβλίο του *Εισαγωγή στις Σπουδές Διερμηνείας* [Introducing Interpreting Studies] υπογραμμίζει την ετυμολογική αμφισημία: «Η αγγλική λέξη για το ‘διερμηνέα’ [...] προέρχεται από τη λατινική *interpretes* (με την έννοια του ‘expounder’, ‘του ατόμου που εξηγεί αυτό που είναι σκοτεινό’), οι σημασιολογικές ρίζες της οποίας δεν είναι σαφείς. Ενώ ορισμένοι μελετητές θεωρούν ότι το δεύτερο μέρος της λέξης προέρχεται από τα *partes* ή *pretium* (‘τιμή’), που ταιριάζει με τη σημασία ενός ‘ενδιάμεσου’, ‘διαμεσολαβητή’ ή ‘εμπορικού μεσάζοντα’ [...], άλλοι έχουν υποδείξει σανσκριτική ρίζα» (9-10). Με άλλα λόγια, η αγγλική λέξη κρύβει μια διπλή αμφισημία, τόσο όσον αφορά το γεωγραφικό χώρο της ετυμολογικής της προέλευσης όσο και το γενικότερο πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσεται. Μπορεί να έχει σανσκριτική ή λατινική προέλευση· αν είναι σανσκριτική, τότε η ρίζα της βρίσκεται στη λέξη *prath* που σημαίνει «προωθώ», «διαχέω» ή «εξαπλώνω»· αν είναι λατινική, τότε προέρχεται είτε από τη λέξη *partes* (μέρη) ή από τη λέξη *pretium* (τιμή): δηλαδή η ενασχόληση αυτή εμπίπτει είτε στον κοινωνικό χώρο – *interpartes* – είτε στον οικονομικό – *interpretium*. Αυτό που φαίνεται καθαρά μέσα από αυτή την αμφισημία είναι ότι η διαδικασία της διερμηνείας αιωρείται μεταξύ των μερών που εμπλέκονται σε μια επικοινωνία, αλλά και μεταξύ διαφορετικών χώρων, επιστημών και πρακτικών.

Και εφόσον το *GRAMMA/GPAMMA* είναι ένα δια-γλωσσικό περιοδικό που κινείται, όπως μαρτυρά και ο τίτλος του, μεταξύ της αγγλικής και της ελληνικής γλώσσας, θα πρέπει να αναφερθούμε και στην ετυμολογική προέλευση της ελληνικής λέξης, *διερμηνέας*, που μας ανατρέπει στο θεό Ερμή. Ο Walter Burkert στο βιβλίο του *Αρχαία ελληνική θρησκεία: Αρχαϊκή και Κλασσική εποχή* [Greek Religion Archaic and Classical] αναφέρει: «Η επιτυχημένη επικοινωνία με τους εχθρούς και τους ξένους είναι έργο του Ερμή και ο διερμηνέας οφείλει το όνομά του στον θεό» (1985: 158). Για να κατανοήσουμε τη φύση του διαμεσολαβητή θεού, θα είχε ενδιαφέρον να αναφερθούμε στην εκτενή αναφορά του Richard Palmer στη φύση του Ερμή:

Ο Ερμής είναι [...] ένας διαμεσολαβητής. Είναι ο αγγελιοφόρος μεταξύ

του Δία και των θνητών, επίσης μεταξύ του Δία και του κάτω κόσμου και μεταξύ του κάτω κόσμου και των θνητών. Ο Ερμής διασχίζει αυτά τα οντολογικά όρια με ευκολία. Διαβόητος κλέφτης, σύμφωνα με το μύθο, διασχίζει το όριο της νομιμότητας χωρίς κανέναν ενδοιασμό. «Ηγήτορας ονείρων», μεσολαβεί μεταξύ της εγρήγορσης και του ονείρου, της μέρας και της νύχτας. Φορώντας την περικεφαλαία του Άδη (*Ἄϊδος κυνέην*) μπορεί να γίνει αόρατος ή ορατός όταν επιθυμεί. Ηγήτορας της νύχτας, μπορεί να καλυφθεί με τη νύχτα. Ηγήτορας του ύπνου, μπορεί να ξυπνήσει όσους κοιμούνται ή να κοιμίσει αυτούς που είναι ξυπνητοί. Η μεταίχμιακότητα (liminality) ή η οριακότητα (marginality) είναι η ίδια του η φύση. (2001: 1)

Το παραπάνω παράθεμα δίνει μια εξαιρετική περιγραφή της φύσης αυτού του διαμεσολαβητή θεού, που φανερώνει τη σημασία της «μεταιχμιακότητας ή της οριακότητάς του», την αέναη μετακίνηση μεταξύ διαφορετικών χώρων· για τον Ερμή, τα όρια υπάρχουν για να θέτονται υπό αμφισβήτηση και να διασχίζονται, όπως συμβαίνει και με τη διαδικασία της διερμηνείας που ενοικεί πάντα τα όρια, αιωρούμενη ανάμεσα σε χώρους.²

Αν διασχίσουμε ακόμη ένα όριο, μπορούμε να ασχοληθούμε με μια λέξη που σημαίνει «διερμηνέας» κυρίως σε χώρες της ανατολής, αλλά φαίνεται να διασχίζει όλα τα γλωσσικά, πολιτισμικά, πολιτικά, ιστορικά όρια: τη λέξη *dragoman*/ *δραγουμάνος*/*tercüman*. Η ετυμολογία της λέξης, που μας οδηγεί βαθύτερα στο χαοτικό λαβύρινθο των ανταλλαγών και των υπερβάσεων, είναι η ακόλουθη: «Στα αραβικά η λέξη είναι *تَرْجُمَان* (*tarjūmān*), στα τουρικά *tercüman*. Προερχόμενη από τη σημιτική τετραγράμμη ρίζα *t-r-g-m*, εμφανίζεται στα ακκαδικά ως *‘targumannu*’ και στα αραμαϊκά ως *targemana*. Η εβραϊκή κάνει διάκριση μεταξύ *מְתָרְגֵּם* (*metargem*) – που αναφέρεται σε μεταφραστές γραπτών κειμένων – και *מְתַרְגֵּם* (*meturgeman*) που αναφέρεται σε διερμηνέα προφορικής συζήτησης ή ομιλίας» (<http://en.wikipedia.org/wiki/Dragoman>). Στο βιβλίο του *In the Beginning: A Short History of the Hebrew Language*, ο Joel Hoffman προχωρά βαθύτερα στις αρχές σε μια παρενθετική του αναφορά:

(Μολονότι γνωρίζουμε ότι δεν είναι σωστό να ανατρέχουμε στην ετυμολογία για να κατανοήσουμε μια λέξη, η ετυμολογία της ρίζας *t.r.g.m.* είναι ενδιαφέρουσα: φαίνεται να προέρχεται από μια πολύ παλιά σημιτική ρίζα *t.r.g.m.*, που σημαίνει «λέξη». Το *t* στην αρχή προέρχεται από μια παλιά αιτιακή δομή, έτσι ώστε η *t.r.g.m.* προήλθε από την έννοια του «κάνω να γίνει λέξη» ή «μετατρέπω σε λέξη». Παραδόξως, η ίδια ρίζα *t.r.g.m.* στα εβραϊκά σημαίνει «πέτρα». Αν και συνήθως εμφανίζεται σε προφορική μορφή με τη σημασία «πετροβολώ (μέχρι θανάτου)», αναρωτιέται κανείς αν η σύνδεση

² Για μια εκτενή αναφορά στην ετυμολογία της ελληνικής λέξης, βλέπε Apostolou 2009: 1-3.

μεταξύ λέξεων και γραφής στην πέτρα μπορεί να διατηρείται στη ρίζα αυτή). (Hoffman 167)

Οι αρχές, λοιπόν, αποκαλύπτουν τον πλούτο των ταξιδιών της λέξης, καθώς μας οδηγούν πίσω στην πρώτη αρχή, στη «λέξη» και τη δημιουργία της: ταυτόχρονα, προβάλλουν ένα συσχετισμό μεταξύ προφορικού και γραπτού λόγου, ή μεταξύ λόγου και θανάτου, όπως καταλήγει ο Hoffman στην εκτενή αναφορά του.

Η εξέλιξη της λέξης αυτής προϋποθέτει μια διάδραση θρησκείας, ιστορίας και πολιτικής, καθώς οι υπηρεσίες των δραγουμάνων χρησιμοποιήθηκαν στην Οθωμανική αυτοκρατορία διότι η θρησκεία των Οθωμανών δεν τους επέτρεπε να μάθουν τη γλώσσα ενός λαού του οποίου το θρήσκευμα δεν ήταν μουσουλμανικό. Αυτοί οι δραγουμάνοι/διερμηνείς, μια θέση όπου κυριάρχησαν οι Έλληνες, σύντομα ξεπέρασαν τα όρια μιας απλής γλωσσικής μεσολάβησης και κατέληξαν να διαχειρίζονται τις εξωτερικές σχέσεις της Αυτοκρατορίας, παρά «την αμφίβολη αφοσίωση του [δραγουμάνου] στα συμφέροντα των εργοδοτών του» (Encyclopaedia Britannica 1911: 222).

Τα ευρωπαϊκά ιστορικά της ταξίδια περιγράφονται στην 11^η Έκδοση της Encyclopaedia Britannica που εκδόθηκε το 1911:

Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα η λέξη εισήχθη στις ευρωπαϊκές γλώσσες: στα μεσαιωνικά αγγλικά ως *dragman*, στην παλαιά γαλλική ως *drugeman*, στα μεσαιωνικά λατινικά ως *dragumannus* και στα μεσαιωνικά ελληνικά *δραγομάνος*. Αργότερα οι ευρωπαϊκές εκδοχές περιλαμβάνουν τη γερμανική *trutzelmann*, τις γαλλικές *trucheman* ή *truchement* (στη σύγχρονη γαλλική είναι *drogman*), την ιταλική *turcimanno* και την ισπανική *trujamán*, *trujimán* και *truchimán*: αυτές οι παραλλαγές παραπέμπουν στην τουρκική ή αραβική λέξη «*turjuman*», με διαφορετική εκφορά. Στην ουγγρική γίνεται *tolmács*, που δανείζεται περαιτέρω η γερμανική ως *Dolmetscher*, η λέξη που χρησιμοποιείται σήμερα για να δηλώσει τον «μεταφραστή της προφορικής γλώσσας».

Δι-επιστημονικότητα

Μια αρχέγονη πρακτική αλλά μια νέα επιστήμη (ή υπο-επιστήμη αν τη δούμε στα ευρύτερα πλαίσια της Μεταφρασεολογίας), η διερμηνεία αναζητά τις πολυπρόσωπες ταυτότητες και εκφάνσεις της σε πολλαπλά και πολύ διαφορετικά ερευνητικά πεδία, που περιλαμβάνουν από τη μεταφρασεολογία, τις πολιτισμικές σπουδές, τη λογοτεχνία, μέχρι τη γνωσιακή ψυχολογία και τη νευροφυσιολογία. Τις αναζητά επίσης μέσα από τις διαφορετικές μορφές της (ταυτόχρονη διερμηνεία ή διερμηνεία συνεδρίων και διαδοχική διερμηνεία), το φάσμα δια-κοινωνικών και ενδο-κοινωνικών χώρων (επιχειρηματική διερμηνεία, διερμηνεία διαμεσολάβησης, διπλωματική διερμηνεία, στρατιωτική διερμηνεία, διερμηνεία δικαστηρίων, εκπαιδευτική διερμηνεία, κοινοτική διερμηνεία, διερμηνεία μέσων ενημέρωσης), τη διαφορετική φύση των εμπλεκόμενων γλωσσών (διερμηνεία ομιλουμένων

γλωσσών και διερμηνεία νοηματικής), την ταυτόχρονη συν-ύπαρξη πολλών γλωσσών, ιδιαίτερα σε συνέδρια ή συσκέψεις με πολλές γλώσσες εργασίας, όπου η διερμηνεία δύο φάσεων (relay interpreting)³ μεταδίδει την αύρα μιας βαβελικής διάδρασης, τα πολλαπλά τεχνολογικά εργαλεία μέσω των οποίων μπορεί να γίνει η διερμηνεία, όπως τηλε-διερμηνεία (remote interpreting), τηλεφωνική διερμηνεία κλπ.⁴

Δε θα πρέπει να ξεχνάμε ότι οι ίδιοι οι διερμηνείς προέρχονται από διαφορετικούς χώρους και επιστήμες. Πρέπει, επίσης, διαρκώς να διευρύνουν τις γλωσσικές τους δεξιότητες όπως και τα γνωσιακά τους πεδία, καθώς καλύπτουν πληθώρα πεδίων, για ανθρώπους από διαφορετικούς πολιτισμικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς, εκπαιδευτικούς, πολιτικούς χώρους.

Για να υπογραμμίσουμε περαιτέρω τη διασύνδεση της διερμηνείας ως χώρου μελέτης με άλλες θεματικές περιοχές, αξίζει να αναφέρουμε ότι το ορόσημο για την εισαγωγή των σπουδών διερμηνείας στα πανεπιστήμια ήταν ένα σημαντικό πολιτικό γεγονός, οι δίκες της Νυρεμβέργης του 1945-46, που σηματοδότησαν το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Λόγω των πρακτικών δυσκολιών της διαδοχικής διερμηνείας από και προς τέσσερις γλώσσες (αγγλικά, γαλλικά, ρωσικά και γερμανικά) κατά τη διάρκεια της δίκης με μια μεταφραστική ομάδα που απασχολούσε ένα σύνολο 108 ατόμων, ζητήθηκε από την International Business Machines να αναπτύξει και να εγκαταστήσει ένα σύστημα που επέτρεψε στους διερμηνείς να εργαστούν ταυτόχρονα.⁵

Μετά την εισαγωγή των σπουδών διερμηνείας στα πανεπιστημιακά προγράμματα, τα ερευνητικά ενδιαφέροντα εστιάστηκαν σε διαφορετικούς τομείς της διερμηνείας, όπως η διερμηνεία συνεδρίων, η διερμηνεία στη νοηματική ή η κοινοτική διερμηνεία (community interpreting).⁶ Ιδιαίτερα η κοινοτική διερμηνεία κερδίζει όλο και περισσότερο έδαφος ερευνητικά λόγω του μεγάλου αριθμού μετακινούμενων πληθυσμών παγκοσμίως. Αυτό έχει κάνει τις χώρες υποδοχής να συνειδητοποιήσουν τα προβλήματα που προκύπτουν από αυτές τις πολύγλωσσες κοινότητες, οι οποίες αντιμετωπίζουν πλειάδα προβλημάτων στην επαφή τους με

³Η διερμηνεία δύο φάσεων ορίζεται από τον Pöchhacker ως «έμμεση διερμηνεία μέσω μιας τρίτης γλώσσας, που συνδέει την απόδοση ενός (ή περισσότερων) διερμηνέων, με την απόδοση ενός διερμηνέα να λειτουργεί ως πηγή για έναν άλλο» (2004: 21).

⁴ Στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου του *Introducing Interpreting Studies* με τίτλο “Concepts” [Εννοιες] ο Pöchhacker αναφέρεται στα διαφορετικά είδη και χώρους διερμηνείας (9-26).

⁵ Το άρθρο «Translations at the International Military Tribunal» [Μεταφράσεις στο Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο] στο ηλεκτρονικό περιοδικό *Dimensions: A Journal of Holocaust Studies* παρέχει εκτενείς πληροφορίες για τη διαδικασία διερμηνείας κατά τη διάρκεια της διαδικασίας.

⁶ Η Κοινοτική Διερμηνεία επιτρέπει σε όσους δε μιλούν καλά την επίσημη γλώσσα/γλώσσες της χώρας (συνήθως μετανάστες και πρόσφυγες) να επικοινωνήσουν με δημόσιες υπηρεσίες έτσι ώστε να διευκολυνθεί η πλήρης και ίση πρόσβαση αυτών των ατόμων σε νομικές, εκπαιδευτικές, κυβερνητικές, κοινωνικές υπηρεσίες και υπηρεσίες υγείας.

τις δημόσιες υπηρεσίες (υγειονομική περίθαλψη, αστυνομικές αρχές, δικαιοσύνη κλπ).

Το παρόν τεύχος

Το παρόν τεύχος του περιοδικού *GRAMMA/ΓΡΑΜΜΑ* με τίτλο «Αμφισβητώντας τα όρια στις σπουδές διερμηνείας: Διεπιστημονικές προσεγγίσεις» έχει ως σκοπό να προβάλει την πολυμορφία των σπουδών διερμηνείας και τη διαρκή αμφισβήτηση ορίων και συνόρων. Τα άρθρα που φιλοξενούνται στο τεύχος μπορούμε να τα χωρίσουμε σε τρεις ευρείες κατηγορίες: Έρευνα στην ταυτόχρονη διερμηνεία, Διερμηνεία και ανθρώπινα δικαιώματα και Διερμηνεία στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Καθώς η τελευταία ενότητα του τεύχους φιλοξενεί άρθρα από εκπροσώπους διαφορετικών θεσμικών οργάνων και οργανισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι επιμελήτριες θεώρησαν ότι ήταν απαραίτητη μια εισαγωγή για να δημιουργήσει ένα συγκεκριμένο πλαίσιο μέσα στο οποίο θα εντάσσονταν τα άρθρα αυτά.

Η πρώτη ενότητα με τίτλο «Έρευνα στην ταυτόχρονη διερμηνεία» φιλοξενεί δύο άρθρα: «Agency in Conference Interpreting: Still a Myth?» της Ebru Diriker και «Strategies in German-to-Greek Simultaneous Interpreting: A Corpus Based Approach» της Κωνσταντίνας Λιόντου.

Η Ebru Diriker επιχειρεί μια κριτική προσέγγιση στον ουδέτερο και αποστασιοποιημένο ρόλο των διερμηνέων στην ταυτόχρονη διερμηνεία συνεδρίων. Εστιάζει ιδιαίτερα στον τρόπο που παρουσιάζεται η απόδοση των διερμηνέων από τα μέσα επικοινωνίας, δίνοντας συγκεκριμένα παραδείγματα από τα κλασικά μέσα αλλά και τα νέα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, καθώς και τον «διορθωτικό» ρόλο που προσπαθούν να διαδραματίσουν σε σχέση με τη διερμηνεία συνεδρίων. Όπως εξηγεί, αυτό που θεωρείται υψίστης σημασίας από τα μέσα είναι η πιστότητα στο πρωτότυπο μήνυμα, ενώ υιοθετούν έντονα κριτική στάση όταν υπάρχει παρέκκλιση από το πρωτότυπο. Αυτός ο επικριτικός λόγος καθιστά τους διερμηνείς ευάλωτους σε μια κριτική που δε λαμβάνει υπόψη της το γεγονός ότι «οι διερμηνείς παίρνουν αποφάσεις με ενεργό τρόπο και μέσω κριτικής προσέγγισης, ενώ λειτουργούν υπό χρονικούς περιορισμούς σε έναν χώρο που χαρακτηρίζεται από ορατές και αόρατες δυσλειτουργίες», όπως δηλώνει η συγγραφέας.

Η Κωνσταντίνα Λιόντου παρουσιάζει μια μελέτη σωμάτων κειμένων (corpus study) που εστιάζει στις στρατηγικές που χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια της ταυτόχρονης διερμηνείας από γερμανικά προς ελληνικά. Το υλικό που χρησιμοποιεί προέρχεται από ομιλίες Ευρωβουλευτών που επιλέχθηκαν τυχαία από τον επίσημο ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι διερμηνείς ανατρέχουν τόσο σε «γενικές» στρατηγικές, που δεν επηρεάζονται από το γλωσσικό συνδυασμό της διερμηνείας, αλλά και σε «ειδικές» στρατηγικές, στις οποίες ο γλωσσικός συνδυασμός όντως έχει επίπτωση. Το έργο της Λιόντου αναφέρεται στα αποτελέσματα μιας πρωτοπόρας μελέτης, καθώς δεν έχει διενεργηθεί παρόμοιο ερευνητικό έργο με επίκεντρο το συγκεκριμένο γλωσσικό ζευγάρι: όπως

δηλώνει η ίδια στο άρθρο της: «Τα ελληνικά είναι μια γλώσσα χαρακτηριστικά απύσχα στις σπουδές διερμηνείας».

Η δεύτερη ενότητα με τίτλο «Διερμηνεία και ανθρώπινα δικαιώματα» φιλοξενεί δύο άρθρα: το «Interpreters in Sweden – A Tool for Equal Rights?» των Eva Norstrom, Kristina Gustafsson και Ingrid Fioretos, καθώς και το άρθρο «Υπηρεσίες διερμηνείας για τους μετανάστες: μία νέα πραγματικότητα στην Ελλάδα» της Φωτεινής Αποστόλου.

Το άρθρο των Norström, Gustafsson και Fioretos παρουσιάζει τα αποτελέσματα δύο εκτενών και σημαντικών ερευνητικών προγραμμάτων σχετικά με την κοινοτική διερμηνεία στη Σουηδία (2008-2011). Οι συγγραφείς εξετάζουν την κατάσταση από την οπτική του/της διερμηνέα που εργάζεται κυρίως με παιδιά σε συναντήσεις όπου υπάρχει διερμηνεία. Η ίση πρόσβαση σε νομικά, κοινωνικά δικαιώματα και δικαιώματα περίθαλψης, προϋπόθεση ενός ευνομούμενου κράτους πρόνοιας, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την προφορική επικοινωνία μεταξύ ενός ατόμου και ενός δημόσιου λειτουργού, όπως ένας δικαστής, ένας κοινωνικός λειτουργός, ένας εκπαιδευτικός ή ένας γιατρός. Όσοι δε μιλούν τη σουηδική γλώσσα χρειάζονται διερμηνεία για να μπορέσουν να έρθουν σε επαφή με αυτές τις υπηρεσίες και να απολαμβάνουν τα πλήρη δικαιώματά τους. Οι συγγραφείς εστιάζουν στις τρέχουσες συνθήκες αυτών των υπηρεσιών διερμηνείας: νομικό πλαίσιο, στάση των δημοσίων υπαλλήλων, τυπικά προσόντα διερμηνέων, εργασιακές συνθήκες κλπ. Το άρθρο κλείνει με το συμπέρασμα ότι υπάρχουν ακόμα πολλά που πρέπει να γίνουν για τη βελτίωση της ποιότητας της κοινοτικής διερμηνείας, έτσι ώστε να αποδειχθεί πραγματικά «ένα εργαλείο για ίσα δικαιώματα» για τα παιδιά αυτά.

Το άρθρο της Φωτεινής Αποστόλου παρουσιάζει μια εκτενή εικόνα της κατάστασης στις υπηρεσίες κοινοτικής διερμηνείας για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες στην Ελλάδα. Το άρθρο ξεκινάει από το νομικό πλαίσιο που διέπει αυτές τις υπηρεσίες τόσο στη διαδικασία ασύλου όσο και στην ποινική διαδικασία. Ακολουθεί μια εικόνα της πραγματικής κατάστασης αυτών των υπηρεσιών και τα προβλήματα που δημιουργούνται από τα ελλείμματα στην ποιότητα, με αναφορές σε συγκεκριμένα παραδείγματα. Επίσης, παρουσιάζει κάποια προγράμματα που πραγματοποιούνται για παροχή παρόμοιων υπηρεσιών διερμηνείας σε άλλους τομείς, όπως οι υπηρεσίες περίθαλψης. Το άρθρο κλείνει με την κατάσταση όσον αφορά την κατάρτιση που παρέχεται στον τομέα αυτό στην Ελλάδα.

Η τελευταία ενότητα με τίτλο «Διερμηνεία στην Ευρωπαϊκή Ένωση» περιλαμβάνει ένα εισαγωγικό άρθρο και τέσσερα άρθρα, τρία από εκπροσώπους φορέων διερμηνείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ένα από την πρόεδρο της EULITA (Ευρωπαϊκή Ένωση Νομικών Διερμηνέων και Μεταφραστών)⁷: την Όλγα Κοσμίδου, Γενική Διευθύντρια Διερμηνείας και Συνεδρίων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, τον Marco Benedetti, Γενικό Διευθυντή Διερμηνείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τη Liese Katschinka, Πρόεδρο της EULITA και την Alison Graves, Επικεφαλής της Μονάδας

⁷ Η EULITA (European Legal Interpreters and Translators Association) είναι μια διεθνής μη-κερδοσκοπική ένωση που δημιουργήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση το 2009.

για την Κατάρτιση Διερμηνέων και Επαφών με τα Πανεπιστήμια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Η Όλγα Κοσμίδου, Γενική Διευθύντρια Διερμηνείας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, παρουσιάζει τις υπηρεσίες διερμηνείας που παρέχονται από το ΕΚ, το οποίο είναι «πρωτοπόρος στους 'άθλους' της διερμηνείας», όπως το διατυπώνει η ίδια πολύ εύστοχα στον τίτλο του άρθρου της, καθώς το ΕΚ είναι ο μόνος θεσμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (και παγκοσμίως) που λειτουργεί με ένα καθεστώς 23 γλωσσών στο καθημερινό του έργο. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το ΕΚ είναι το μοναδικό σώμα με μέλη που εκλέγονται άμεσα από τους πολίτες 27 κρατών μελών· κατά συνέπεια, επιβάλλεται να μη θέτονται γλωσσικά όρια στη συμμετοχή. Είναι η διερμηνεία αυτή που καθιστά το ΕΚ μια «αντι-Βαβέλ», για να χρησιμοποιήσουμε τον όρο της συγγραφέα, και «το μυστικό είναι η ποιότητα», καθώς μόνο οι κορυφαίοι διερμηνείς συνεδρίων επιλέγονται για να εργαστούν στη Γενική Διεύθυνση Διερμηνείας και Συνεδρίων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η Όλγα Κοσμίδου συζητά επίσης τα οργανωτικά προβλήματα, με πιο σημαντικό το επίπεδο των επαγγελματιών· αυτό οδήγησε τις υπηρεσίες διερμηνείας της ΕΕ να εδραιώσουν δίκτυα με πανεπιστήμια σε όλο τον κόσμο, καθώς η διερμηνεία αποτελεί «παγκόσμιο» και «κινητό» επάγγελμα.

Ο Marco Benedetti, Γενικός Διευθυντής Διερμηνείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εξετάζει τον άκρως σημαντικό ρόλο της διερμηνείας στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή «ως έναν από τους πυλώνες της πολιτικής πολυγλωσσίας ο οποίος δεν έχει ως μόνο στόχο τη διάδοση της γνώσης γλωσσών για την καλύτερη ολοκλήρωση της Ευρώπης, αλλά και τη διασφάλιση της ίσης αντιμετώπισης όλων των πολιτών της». Ο συγγραφέας παρουσιάζει το έργο της Γενικής Διεύθυνσης Διερμηνείας (ΔΓ Διερμηνείας) στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και τις προσπάθειές της να προωθήσει το ρόλο του επαγγέλματος του διερμηνέα μέσα από δικές της πρωτοβουλίες ή μέσα από την εμπλοκή της σε προγράμματα διεθνούς συνεργασίας. Ο Marco Benedetti παρουσιάζει επίσης και τη σχέση μεταξύ διερμηνείας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κάτι που οδήγησε την ΕΕ να εξετάσει ζητήματα της νομικής διερμηνείας, όπως το δικαίωμα στη διερμηνεία και τη μετάφραση σημαντικών κειμένων, την παροχή διερμηνείας στη νοηματική γλώσσα σε δικαστήρια, την ποιότητα των υπηρεσιών διερμηνείας και μετάφρασης, την κατάρτιση διερμηνέων και μεταφραστών σε νομικά ζητήματα. Το άρθρο υπογραμμίζει το σημαντικό ρόλο του διερμηνέα στη διατήρηση της μητρικής γλώσσας των μεταναστών, καθώς η διερμηνεία «εγγυάται το ουσιαστικό δικαίωμα του κάθε Ευρωπαίου να μιλάει τη δική του γλώσσα».

Η Liese Katschinka, πρόεδρος της EULITA, τονίζει τη σημασία της διερμηνείας στην ποινική διαδικασία ως ανθρώπινο δικαίωμα, που έχει καθιερωθεί από τη Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης πριν από εξήντα χρόνια και αντανakλάται στην Οδηγία της ΕΕ για το δικαίωμα στη διερμηνεία και τη μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία. Το άρθρο εξετάζει τις διαφοροποιήσεις στα πρότυπα που διέπουν τη νομική διερμηνεία στα διάφορα κράτη μέλη της ΕΕ, ένα ζήτημα που χρήζει περαιτέρω δράσης από όλους τους

εμπλεκόμενους φορείς. Η EULITA δημιουργήθηκε για να συμβάλει «σε δραστηριότητες που στοχεύουν στην επίτευξη προτύπων υψηλής ποιότητας για τις υπηρεσίες διερμηνείας σε δικαστικές διαδικασίες», ενισχύοντας τις ενώσεις νομικών διερμηνέων στα κράτη μέλη της ΕΕ, εδραιώνοντας στενούς δεσμούς με πανεπιστήμια που έχουν προγράμματα για νομικούς διερμηνείς και μεταφραστές, δημιουργώντας σχέσεις με ευρωπαϊκές ή και εθνικές ενώσεις δικαστών, εισαγγελέων, δικηγόρων και δικαστικού προσωπικού.

Η Alison Graves παρουσιάζει μια επισκόπηση της κατάρτισης διερμηνέων που παρέχεται ή στηρίζεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Όπως δηλώνει η συγγραφέας, «η περαιτέρω κατάρτιση των διερμηνέων αποτελεί τον μόνο τρόπο ενημέρωσης και διασφάλισης ότι το επίπεδο των υπηρεσιών μας διατηρείται στο υψηλό επίπεδο που έχουν μάθει να προσδοκούν και να ζητούν οι πελάτες μας». Η Alison Graves παρουσιάζει τα διαφορετικά είδη κατάρτισης που παρέχονται για τους διερμηνείς συνεδρίων: γλωσσική κατάρτιση τόσο για την απόκτηση νέων γλωσσών (μέσω μαθημάτων γλωσσών που οργανώνονται από το ΕΚ), όσο και για τη συντήρηση των γλωσσών εργασίας των διερμηνέων (μέσω τακτικών θερινών προγραμμάτων για το προσωπικό)· θεματική κατάρτιση μέσω των κατάλληλων σεμιναρίων, διαλέξεων και εργαστηρίων· κατάρτιση που παρέχεται από τους διερμηνείς (στήριξη της αξιολόγησης των φοιτητών, εικονικές τάξεις, όπως με τηλεδιάσκεψη ή με web-streaming). Τέλος, η συγγραφέας παρουσιάζει τις προσπάθειες του ΕΚ να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ θεωρίας και πράξης μέσω της οργάνωσης δύο πιλοτικών προγραμμάτων: του *Passerelle*, που εισάγει τους νεο-διαπιστευμένους διερμηνείς στο εργασιακό τους περιβάλλον και του *Seminarium* που παρέχει ενισχυτική διδασκαλία πριν από τη διαδικασία διαπίστευσης σε ορισμένους επιλεγμένους αποφοίτους.

Τέλος, δεδομένου του δια-γλωσσικού χαρακτήρα του περιοδικού και του συγκεκριμένου θέματος, οι επιμελήτριες σκέφτηκαν ότι θα ήταν κατάλληλο να υπάρχει η γενική εισαγωγή και εισαγωγή στην ενότητα για την Ευρωπαϊκή Ένωση τόσο στα αγγλικά όσο και στα ελληνικά, ιδιαίτερα δεδομένης της παντελούς σχεδόν έλλειψης βιβλιογραφίας για τη διερμηνεία στα ελληνικά.

Ελπίζουμε ότι το παρόν τεύχος θα αποτελέσει σημαντική συμβολή στις σπουδές διερμηνείας και θα διευρύνει τις γνώσεις μας για το επιστημονικό αυτό πεδίο.

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ελλάδα
Boğaziçi University, Τουρκία

Βιβλιογραφία

Apostolou, Fotini. “Mediation, Manipulation, Empowerment: Celebrating the Complexity of the Interpreter’s Role” *Interpreting* 11.1 (2009): 1-19.

Benjamin, Walter. “The Translator’s Task”. Trans. Steven Rendall. *TTR: traduction, terminologie, reduction* 10.2 (1997): 151-165.

Burkert, Walter. *Greek Religion Archaic and Classical*. Trans. John Raffan. Oxford: Basil Blackwell, 1985.

“Dragoman”. *The 1911 Classic Encyclopedia Based on the 11th Edition of the Encyclopedia Britannica (pub. 1911)* Vol. 8 <<http://www.1911encyclopedia.org/Dragoman>> (accessed 4 November 2011).

Palmer, Richard. “The Liminality of Hermes and the Meaning of Hermeneutics”. 29 May 2001. <<http://www.mac.edu/faculty/richardpalmer/liminality.html>> (accessed 16 October 2011).

Pöschhacker, Franz. *Introducing Interpreting Studies*, London and New York: Routledge, 2004.

Rendall, Steven. “Translation, Quotation, Iterability”. *TTR: traduction, terminologie, reduction* 10.2 (1997): 167-189.

“Translations at the International Military Tribunal”. *Dimension: A Journal of Holocaust Studies*. 2006. <http://www.adl.org/education/dimensions_19/section1/translations.asp> (accessed 16 October 2011).